ประเพณีตรุษสงกรานต์

ประเทือง เครือหงส์

"ตรุษสงกรานต์" ถือเป็นประเพณีและนักขัตฤกษ์ที่สำคัญขึ้นหน้าขึ้นตาของชนชาวไทย ที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่โบราณกาล ด้วยสมมตินับการหมุนเวียนเปลี่ยนวันเป็นระยะมาครบ ๓๖๕ วัน (๑๒ เดือน) ว่าหนึ่งปีหมดไป ขึ้นวันเดือนปีใหม่ของอีกปี เป็นเทศกาลสิ้นปีเก่าและขึ้นปีใหม่แบบดั้งเดิม เป็นช่วงเวลาย่างเข้าสู่ฤดูร้อน (คิมหฤดู) ผู้คนต่างเตรียมทำความสะอาดสถานที่ เก็บกวาดเคหสถานบ้านเรือน ตระเตรียมอาหาร เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และเครื่องหอม เพื่อแต่งประกวดประขัน ชวนกันไปทำบุญให้ทาน มอบสิ่งของแก่ผู้ที่เคารพนับถือ มีกิจกรรมฉลองรื่นเริงตามประเพณีนิยมและเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น เพื่อนำความสวัสดิมงคลแก่ตน ครอบครัว และบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตั้งแต่ต้นปี

"ตรุษ" อ่านว่า ตะรุสะ หรือ ตรุด แปลว่า ตัด ขาด สิ้น หมายถึงวาระสิ้นปีผ่านไปแล้ว เป็นการตัดปีขาดปีตามหลักโหราศาสตร์ จากการคำนวณทางจันทรคติ ถือเป็นประเพณีสิ้นปีหรือประเพณีส่งปีเก่า ซึ่งจะกระทำในช่วงสิ้นปี (ตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔) รุ่งขึ้นจะเป็นดิถีขึ้นปีใหม่ (ตรงกับขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๕) ตรุษเป็นพิธีแสดงความยินดีต่อชีวิตที่ผ่านมาในรอบปีด้วยความสวัสดี (โสตถิ) เป็นนักขัตฤกษ์ส่งท้ายปีเก่าด้วยการทำบุญเลี้ยงพระ และมีกิจกรรมตามประเพณีในท้องถิ่นคู่กับสงกรานต์ ซึ่งเรียกรวมกันว่า **"ประเพณีตรุษสงกรานต์"** ทำให้มีความหมายรวมไปถึงการแสดงความยินดีในดิถีขึ้นปีใหม่ด้วย แต่คำว่า ตรุษ เป็นเรื่องของการตัดปีและเป็นนักขัตฤกษ์เมื่อเวลาสิ้นปี

ตรุษ มาจากภาษาทมิฬ โบราณเขียน **"ตรุษณ์"** **"ตรุศ"** คำว่า **"ตรุศ"** น่าจะมาจาก **"ตฺรฏิ"** หรือ **"ตฺรุฏ"** ต่อมาในสมัย **รัชกาลที่ ๖** ทรงโปรดฯ ให้เขียน **"ตรุศ"** เป็น **"ตรุษ"** อย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้

ตรุษ เดิมเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ของชนชาวอินเดียตอนใต้ จากนั้นเมื่อเข้าไปปกครองศรีลังกา ได้เอาพิธีตรุษตามคติความเชื่อในลัทธิของตน ไปเป็นประเพณีบ้านเมืองในศรีลังกาด้วย เป็นมูลเหตุให้มีพิธีตรุษในศรีลังกาในเวลาต่อมา และกลายเป็นงานนักขัตฤกษ์ใหญ่ เมื่อชนชาวศรีลังกามาถือพระพุทธศาสนา แต่คติความเชื่อพิธีตรุษแบบเดิมยังมีอยู่ และไม่อาจเลิกพิธีนี้ได้ จึงได้ปรับกระบวนทำพิธีตรุษให้เป็นพิธีตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา และทำพิธีตรุษในศรีลังกาสืบมา มีคำสวดเป็นภาษาสิงหล และได้แผ่เข้ามาสู่ดินแดนอุษาคเนย์ รวมทั้งชนชาวไทยก็รับพิธีตรุษจากศรีลังกามาทำตาม มีข้อสันนิษฐานว่ามีที่มา ๓ ประการ คือ ประการแรก ได้รับมาจากตำราภาษาสิงหลและจารลงใบลาน จากนั้นมีการแปลเป็นภาษาไทย ประการที่สอง พระเถรศรีลังกาผู้มีความรู้พิธีตรุษเข้ามาบอกเล่าและให้ทำพิธีตรุษ และประการที่สาม มีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากพระสงฆ์ไทยไปสืบสานพระพุทธศาสนาเห็นชนชาวศรีลังกาทำพิธีตรุษ ได้เรียนรู้แล้วนำตำราเข้ามา ต่อจากนั้นยังปรากฏใน **ตำนานนางนพมาศ** และ **พระราชพิธีสิบสองเดือน** ว่าพิธีตรุษมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีและสืบต่อมา กล่าวคือ "ครั้นเดือน ๔ ถึงการ **พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์** โลกสมมติเรียกว่า **ตรุษ** ฝ่ายพุทธศาสน์ชาวพนักงานก็ตั้งบาตรน้ำ บาตรทราย จับด้ายมงคลสูตรใส่ลุ้งไว้ในโรงราชพิธีทั้งสี่ทิศพระนคร และในพระราชนิเวศน์ จึงอัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรประดิษฐาน อาราธนาพระมหาเถรานุเถระผลัดเปลี่ยนกันมาจำเริญพระปริตรในโรงราชพิธีทุกตำบล สิ้นทิวาราตรีสามวาระ และด้ายมงคลสูตรนั้นชาวพนักงานแจกให้พระบรมวงศานุวงศ์

รวมทั้งขับไล่อัปมงคลและสร้างสิริมงคลให้เกิดขึ้น ต่อมามีการเปลี่ยนกำหนดนับตรุษทางจันทรคติเดิมมานับทางสุริยคติตามพิธีสงกรานต์ (๑๓ – ๑๕ เมษายน) ใหม่ ทำให้วาระการสิ้นสุดปีและการเริ่มต้นปีขยับเปลี่ยนไป แต่ชาวบ้านทั่วไปยังคงถือตรุษทางจันทรคติตามคตินิยมเดิม และถือตรุษใหม่ช่วงตรุษสงกรานต์ในระยะหลัง รวมทั้ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาพิธีขึ้นปีใหม่ในราชสำนัก เรียกว่า **“พระราชพิธีเผด็จศก”**

เนื่องจาก **พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์** เป็นตรุษหลวงมีพระราชพิธีใหญ่ จัดเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พระนคร บ้านเมือง พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชบริพาร และอาณาประชาราษฎร์ทั่วประเทศ รวมทั้งรวมเอาพระราชพิธีย่อย คือ **พระราชพิธีอาพาธพินาศ พระราชพิธีโสกันต์และเกศากันต์ พระราชพิธีโหมกุณฑ์** ไว้ด้วย เทศกาลสิ้นปีเก่า (เดือน ๔) กับเทศกาลเริ่มต้นปีใหม่ (เดือน ๕) ก็มีเวลาใกล้เคียงกัน ขั้นตอนและความหมายพิธีตรุษเดิม และพิธีสงกรานต์ก็มีคล้ายกัน นอกจากนี้พระราชพิธีโสกันต์หรือโกนจุกกำหนดเข้ามาบางปีในวาระแรกของพิธีตรุษ (แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔) หรือถ้ามีงานศพหรือเผาศพด้วยก็ต้องจัดให้เสร็จสิ้นก่อนพิธีตรุษ พอขึ้นปีใหม่ก็จะมี **พระราชพิธีสัจจปานกาลถือน้ำพิพัฒน์สัตยา** (ขึ้น ๒ – ๓ ค่ำ เดือน ๕) เข้ามาแทรก ต่อมาในสมัย **รัชกาลที่ ๓** ทรงโปรดฯ ให้เพิ่ม **พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีน** ในเทศกาลปีใหม่จีนในเดือนยี่หรือเดือน ๓ และในสมัย **รัชกาลที่ ๔** ทรงโปรดฯ ให้เพิ่ม **พระราชพิธีสังเวยเทวดา** สมโภชเครื่องเลี้ยงโต๊ะปีใหม่ (ขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๕) ซึ่งเป็นการเถลิงศกอีกด้วย ดังนั้น การนับวาระการสิ้นสุดปีและเริ่มต้นปีจึงมีทั้งทางจันทรคติบ้าง และทางสุริยคติบ้าง กล่าวคือ **ตรุษ** ถือทางจันทรคติ (ตั้งแต่แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ถึงขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๕) **สงกรานต์** ถือทางสุริยคติ (ตั้งแต่วันที่ ๑๓ – ๑๕ เมษายน) และ **พิธีสัมพัจฉรฉินท์** (ตั้งแต่แรม ๑๑ – ๑๕ ค่ำ เดือน ๔) สิ้นปีเป็นที่สุด ทำให้มีหลายพระราชพิธี มากกิจกรรม และสับสนในช่วงเวลา

ในสมัย **รัชกาลที่ ๕** ทรงโปรดฯ ให้เลื่อนวันขึ้นปีใหม่จากเดิม ที่เริ่มในวันที่ ๑๓ เมษายน มาเป็นวันที่ ๑ เมษายน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๓๒ เนื่องจากทรงพิจารณาเห็นว่า บ้านเมืองมีการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ มากขึ้น การใช้ปฏิทินทางจันทรคติดูไม่เหมาะสม ไม่สะดวก และไม่ลงรอยกับปฏิทินสากล จึงโปรดฯ ให้อาณาจักรสยามกำหนดวันขึ้นปีใหม่ทางสุริยคติแบบสากลขึ้นแทน เป็นวันปีใหม่ไทย และวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสงกรานต์ (ทางสุริยคติ) ตามเดิม ในสมัย **รัชกาลที่ ๖** ทรงโปรดฯ ให้รวมพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีเถลิงศกสงกรานต์ และพระราชพิธีสัจจปานกาลถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเข้าด้วยกันเรียกว่า **“พระราชพิธีตรุษสงกรานต์”** กำหนดทางสุริยคติ ถือทำวันที่ ๒๘ – ๓๐ มีนาคมตอนหนึ่ง และวันที่ ๓๑ มีนาคม ถึงวันที่ ๑ เมษายนอีกตอนหนึ่ง เป็นวันสิ้นสุด และงดพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ในวันที่ ๑๓ เมษายนที่เคยมีมาแต่เดิม ในสมัย **รัชกาลที่ ๗** ทรงโปรดฯ ให้เริ่มพระราชพิธีโสกันต์และเกศากันต์ สำหรับเจ้านายขึ้นในวันแรกของพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ครั้นในสมัย **รัชกาลที่ ๘** ทรงโปรดฯ ให้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากเดิมเป็นวันที่ ๑ มกราคม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๔ เป็นต้นมา โดยจัดพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ ๓ วัน (วันที่ ๓๑ ธันวาคม ถึงวันที่ ๒ มกราคม ของปีถัดไป) มีรูปแบบรายละเอียดตามแบบพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ การบำเพ็ญพระราชกุศล การสรงน้ำพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร การเวียนเทียน การสดับปกรณ์ผ้าคู่พระบรมอัฐิพระบูรพมหากษัตริยาธิราชพระอัฐิสมเด็จพระบรมวงศานุวงศ์ และหลังสุด **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙** ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเทศกาลสงกรานต์ขึ้นใหม่เรียกว่า **“พระราชพิธีสงกรานต์”** เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๓ – ๑๖ เมษายน ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนวาระเถลิงศกหรือขึ้นปีใหม่ (ขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๕) ที่มีมาแต่เดิมนั้น ได้โปรดฯ ให้จัด **พระราชพิธีสังเวยพระสยามเทวาธิราช** โดยเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สักการพระสยามเทวาธิราช เทวรูปต่าง ๆ และเทวดากลางหาว มีการประโคมฆ้องชัยแตรสังข์ ปี่พาทย์ทำเพลงสาธุการ นาฏศิลป์รำถวายมือ แสดงละคร พระราชทานรางวัลแก่ผู้แสดง แล้วเสร็จ

ขณะนั้นโลกทั้งหลายถือ “**ท้าวกบิลมหาพรหม**” องค์หนึ่งว่าเป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุษย์ทั้งปวง ครั้นท้าวกบิลมหาพรหมทราบกิติศัพท์ จึงลงมาหยั่งดูสติปัญญาด้วยถามปัญหาธรรมบาลกุมาร ๓ ข้อ สัญญาว่าถ้าแก้ปัญหาได้จะตัดศีรษะบูชา ถ้าแก้ปัญหาไม่ได้จะตัดศีรษะธรรมบาลกุมารเสีย แพ้ชนะในการตอบปัญหาเอาศีรษะเป็นเดิมพัน ปัญหานั้นมีว่า ข้อ ๑ เวลาเช้าราศีอยู่แห่งใด? ข้อ ๒ เวลาเที่ยงราศีอยู่แห่งใด? และข้อ ๓ เวลาค่ำราศีอยู่แห่งใด? เบื้องแรกธรรมบาลกุมารจนปัญญา แม้ท้าวกบิลมหาพรหมจะให้เวลาถึง ๗ วัน ครั้นเวลาล่วงไปได้ ๖ วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังคิดไม่เห็น จึงนึกว่าพรุ่งนี้จะต้องตายด้วยอาญาท้าวกบิลมหาพรหม ซึ่งเราไม่ต้องการ จำจะหนีไปซุกซ่อนตายเสียดีกว่า จึงลงจากปราสาทไปนอนอยู่ใต้ต้นตาลสองต้น ซึ่งมีนกอินทรีสองผัวเมียทำรังอาศัยอยู่ ครั้นเวลาค่ำนางนกอินทรีได้ถามนกสามีว่า พรุ่งนี้จะได้อาหารจากแห่งใด ได้รับคำบอกจากนกสามีว่า จะได้กินศพธรรมบาลกุมาร ซึ่งท้าวกบิลมหาพรหมจะฆ่าเสีย เพราะทายปัญหาไม่ออก นางนกอินทรีถามต่อไปอีกว่า ปัญหานั้นมีอย่างไร นกสามีบอกว่า ปัญหานั้นมี ๓ ข้อ คือ ข้อ ๑ เวลาเช้าราศีอยู่แห่งใด ข้อ ๒ เวลาเที่ยงราศีอยู่แห่งใด และข้อ ๓ เวลาค่ำราศีอยู่แห่งใด นางนกอินทรีถามต่อไปว่าแล้วจะแก้อย่างไร นกสามีบอกว่า เวลาเช้าราศีอยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า เวลาเที่ยงราศีอยู่ที่อก มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก และเวลาค่ำอยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า

เมื่อ **ธรรมบาลกุมาร** ได้ยินดังนั้นก็ดีใจ กลับไปยังปราสาท รุ่งขึ้นท้าวกบิลมหาพรหมมาถามปัญหา ธรรมบาลกุมารได้แก้ปัญหาตามที่ได้ยินมา ท้าวกบิลมหาพรหมกลายเป็นผู้ที่เสียศีรษะ จึงตรัสเรียกธิดาทั้งเจ็ด อันเป็นบริจาริกาพระอินทร์มาพร้อมกัน แล้วบอกว่า เราจะตัดศีรษะบูชาธรรมบาลกุมาร แต่ด้วยมหิทธานุภาพที่อาจจะเกิดภัยแก่โลกได้ ถ้าจะตัดตั้งไว้บนแผ่นดินไฟก็จะไหม้โลก ถ้าจะทิ้งขึ้นบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง ด้วยความกรุณาต่อชาวโลก จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดนั้น เอาพานมารองรับศีรษะ ตัดศีรษะส่งให้ธิดาผู้ใหญ่ นางจึงเอาพานมารองรับไว้แล้วแห่ประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ จากนั้นก็เชิญประดิษฐานไว้ในมณฑป ถ้ำคันธุลีเขาไกรลาส ถึงครบกำหนด ๓๖๕ วัน โลกสมมติเป็นปีหนึ่ง ในวันสงกรานต์ธิดาทั้งเจ็ดจึงผลัดเวรกันมาเชิญพระเศียรท้าวกบิลมหาพรหมออกแห่ประทักษิณเขาพระสุเมรุ ทำอย่างนี้หมุนเวียนไปองค์ละปี ธิดาเขาสมมติเรียกว่า **ตัวสงกรานต์** มีชื่อต่าง ๆ กัน ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน (วันมหาสงกรานต์) ตรงกับวันอาทิตย์ ตัวสงกรานต์ชื่อ ทุงษ ตรงกับวันจันทร์ชื่อ โคราค ตรงกับวันอังคารชื่อ รากษส ตรงกับวันพุธชื่อ มัณฑา ตรงกับวันพฤหัสชื่อ กิริณี ตรงกับวันศุกร์ชื่อ กิมิทา ตรงกับวันเสาร์ชื่อ มโหทร วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอะไรก็เป็นหน้าที่ของธิดาที่มีชื่อประจำวันนั้นต้องไปทำพิธี ดังนั้น คติโบราณจะถือเรื่องตัวสงกรานต์และถามกันก่อนวันนี้ว่า ปีนี้ตัวสงกรานต์จะกินอะไร จะถืออะไร หรือมีอาการอย่างไร ซึ่งจะบอกไปตามปีปฏิทิน ปีใดกินถั่วกินงาก็แสดงว่าปีนี้ข้าวปลาจะอุดมสมบูรณ์ ปีใดกินเลือดก็ล่ายหัว บ่น ปีนี้จะตีกัน ทำร้ายกันหัวร้างข้างแตก ถ้าปีใดถือปืนแสดงว่าปีนี้ฟ้าจะคะนอง ถ้าหลับตาผู้คนมักเป็นโรคตา ถือกันดังนี้ ถึงพิธีสงกรานต์ก็จะโจษจันกันไปตลอด ๓ วัน คนเก่าคนก่อน รับทราบกันอย่างนี้ และถือเป็นคติบอกเล่ากันมา

นอกจากนี้ชนชาวอินเดียตอนเหนือซึ่งอยู่เลยเขตร้อนชื้นขึ้นไป ฤดูกาลย่อมต่างออกไป ต่อจากฤดูหนาว (เหมันตฤดู) มีฤดูใบไม้ผลิ (วสันตฤดู) เป็นระยะเวลาที่ธรรมชาติรวมทั้งบุคคลสดชื่นแจ่มใส อบอุ่นเหมือนได้ฟื้นคืนชีพใหม่ ด้วยได้ผ่านพ้นฤดูหนาวที่แสนจะยากเข็ญ เหี่ยวแห้ง เงียบหงอยมาสู่ฤดูกาลที่อุ่นสบาย ต้นไม้แตกใบผลิดอกเขียวชอุ่ม จึงถือเอาต้นฤดูใบไม้ผลิเป็นวันขึ้นปีใหม่ ก็เป็นมูลเหตุที่มาของสงกรานต์ประการหนึ่ง ส่วนชนชาวไทยที่รับพิธีสงกรานต์เข้ามาแม้จะไม่มีฤดูกาลดังกล่าวก็ตาม ได้นำมาปรับปรนให้ลงตัวกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ด้วยเป็นระยะที่เสร็จสิ้นฤดูกาลทำงาน เก็บเกี่ยว และเหมาะสมกับการพักผ่อน มีพิธีสงกรานต์ปรากฏในจารึกตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และตามจารึกอักษรขอม ปราสาทเขาพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา

สรงน้ำกันจริงอย่างอาบน้ำให้ หรือใช้รางน้ำอย่างเดียวกับสรงน้ำพระพุทธรูป รับศีลรับพรเป็นสิริมงคล พระจะครองไตรจีวรใหม่ที่อุบาสกอุบาสิกานำมาถวาย

การรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ ด้วยการเชิญญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และผู้ที่เคารพนับถือ รวมทั้งครูบาอาจารย์ มานั่งในสถานที่ที่จัดไว้ ผู้ที่มารดน้ำจะนำน้ำอบเจือด้วยน้ำ โรยด้วยดอกไม้หอม รดน้ำลงที่มือของท่าน และท่านก็จะให้ศีลให้พร ให้มีความสุขความเจริญในชีวิต เป็นสิริมงคลและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว ส่วนการดำหัวเป็นประเพณีทางภาคเหนือ คือ การไปรดน้ำผู้ใหญ่ในวันพระยาวันหรือวันเถลิงศก โดยนำดอกไม้ธูปเทียน ผ้าใหม่สำหรับผลัด พร้อมทั้งหมากพลู น้ำส้มป่อย และน้ำอบ เมื่อผู้ใหญ่รับเครื่องดำหัวแล้วก็เอาน้ำส้มป่อยและน้ำอบประพรมบนศีรษะ จากนั้นก็ให้ศีลให้พรตามธรรมเนียม ในทางภาคใต้ก็มีพิธีการรดน้ำผู้ใหญ่ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และผู้สูงอายุที่เคารพนับถือในรูปแบบที่เรียกว่า **ขึ้นเบญจา** ด้วยจัดสถานที่ให้สวยงาม มีการรดน้ำ ให้ศีลให้พรตามคติและความมุ่งหมายดังกล่าวเช่นกัน

การก่อเจดีย์ทราย ด้วยการขนทรายเพื่อนำไปก่อเป็นเจดีย์ในบริเวณลานวัด หรือเพื่อทดแทนเม็ดทรายซึ่งเป็นของส่วนรวมที่ติดตนออกไปจากวัดโดยมิได้เจตนา เป็นการชดใช้คืนให้ยิ่งกว่า ถือเป็นบุญกุศลอย่างมาก นอกจากนี้ จะก่อในวันสงกรานต์หรือในวันอื่น และจะก่อกลางลานบ้าน หรือบนหาดทรายเพื่อวัตถุประสงค์อื่นก็มี

การละเล่นพื้นเมือง เมื่อเสร็จหรือว่างจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ก็จะมีกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน ความสามัคคี คนหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะใกล้ชิดกันมากขึ้น มีการละเล่น เช่น มอญซ่อนผ้า ช่วงชัย ชักเย่อ วิ่งเปี้ยว หลับตาตีหม้อ ขี่ม้าส่งเมือง เล่นลูกสะบ้า และสิ่งที่นิยมกันแต่ละท้องถิ่น ในภาคใต้อาจจะมีมโนราห์ ชนวัว ชนควาย และมีหนังตะลุงด้วย

กิจกรรมในเทศกาลสงกรานต์อาจแตกต่างและเปลี่ยนไปตามสภาพท้องถิ่น ตามยุคตามสมัย มีคุณค่าต่อครอบครัว และทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างให้ศีลให้พรแก่กัน อภัยต่อกัน สร้างความสัมพันธ์อันดี สมาชิกมีความใกล้ชิดมากขึ้น จึงกลายเป็นการรวมญาติ หรือการพบปะกันในครอบครัว โดยพฤตินัย นอกจากนี้ยังได้แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการทำบุญกุศลอุทิศไปให้ ในด้านคุณค่าต่อชุมชนและสังคม ช่วยทำให้สมาชิกซึ่งบางครั้งอยู่ห่างไกลหรือต่างที่อยู่ ได้กลับคืนสู่เหย้า มีโอกาสพบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรม และยังประโยชน์ส่วนรวมในลักษณะต่าง ๆ ได้มากมาย

สงกรานต์ในอาเซียน

ประเพณีสงกรานต์นอกจากเป็นวาระขึ้นปีใหม่ของชนชาวไทยมาแต่โบราณกาลแล้ว ยังเป็นประเพณีของชนชาวลาว กัมพูชา เมียนม่า ไทกลุ่มน้อยแถบเวียดนาม และในมณฑลยูนนานของจีน ศรีลังกา และอินเดียทางตะวันออก เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดคู่กันมากับประเพณีตรุษ ในระยะหลังมักจะเรียกรวมกันว่า **“ประเพณีตรุษสงกรานต์”** ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ พิธีการสาดน้ำและรดน้ำในปัจจุบันจึงมิได้จำกัดอยู่ในแถบอุษาคเนย์เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงภูมิภาคอาเซียนด้วย

นอกจากจะเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ที่สืบทอดกันมาแล้ว ชื่อประเพณีสงกรานต์แต่ละแห่งอาจจะมีชื่อต่างกันบ้าง เช่น ในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเรียกว่า **“สงกรานต์”** ดินแดนล้านนาเรียกว่า **“ปี๋ใหม่เมือง”**

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ปี ๒๕๖๐ **กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา** ได้เผยว่าสถานการณ์การท่องเที่ยว (ระหว่างวันที่ ๑๑ – ๑๗ เมษายน) สร้างรายได้ให้แก่ประเทศกว่า ๔.๕๔ หมื่นล้านบาท (เพิ่มขึ้น ๑๔.๔๐%) จากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา โดยเป็นการเดินทางเที่ยวในประเทศของชาวไทยรวม ๓.๐๓ ล้านคน/ครั้ง (ขยายตัว ๓.๓๖%) จากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนภายในประเทศ ๘.๔๘ พันล้านบาท (เพิ่มขึ้น ๖.๔๕%) และชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงสงกรานต์ ๖.๙๕ แสนคน (ขยายตัว ๑๐.๙๐%) สร้างรายได้ราว ๓.๖๙ หมื่นล้านบาท (เพิ่มขึ้น ๑๖.๔๐%) จากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา และในสถิติดังกล่าวนี้พบว่า ในเมืองที่จัดกิจกรรมและกระตุ้นการท่องเที่ยว ๑๔ เมืองเป้าหมาย (กรุงเทพฯ ชลบุรี เชียงใหม่ ขอนแก่น พระนครศรีอยุธยา สงขลา นครศรีธรรมราช ภูเก็ต หนองคาย สมุทรปราการ สุพรรณบุรี นครพนม ลำปาง และสุโขทัย) มีส่วนทำให้การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศของชาวไทยรวมอยู่ด้วยกว่า ๑.๒๕ ล้านคน (๔๑%) ของการท่องเที่ยวในประเทศ และเกิดรายได้ ๕.๑๕ พันล้านบาท (๖๑%) ของการท่องเที่ยวในประเทศ ในขณะเดียวกันมีชาวไทยไปท่องเที่ยวต่างประเทศในเทศกาลนี้ จำนวน ๙๔,๖๐๔ คน (ขยายตัว ๓.๑๖%) จากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา เป็นรายจ่ายด้านการท่องเที่ยวถึง ๒,๓๔๓.๖๙ ล้านบาท แต่มีข้อมูลในช่วงเทศกาลดังกล่าวว่ามีอุบัติเหตุ มีผู้เสียชีวิต และได้รับบาดเจ็บอีกมากมาย ๗ วันอันตราย ๑๐ วันอันตราย แม้ทุกวันนี้ก็ไม่มีทีท่าว่าจะลดลง จึงไม่แน่ใจว่ารายได้ที่คาดว่าจะได้กับชีวิตที่ต้องสูญเสียไปนั้นคุ้มค่ากันหรือไม่ เช่น

ปี / กรณี	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	เพิ่มขึ้น/ลดลง
อุบัติเหตุ	๓,๓๗๓ ครั้ง	๓,๔๔๗ ครั้ง	๓,๖๙๐ ครั้ง	เพิ่มขึ้น ๒๔๓ ครั้ง
ผู้เสียชีวิต	๓๖๔ ราย	๔๔๒ ราย	๓๙๐ ราย	ลดลง ๕๒ ราย
บาดเจ็บ	๓,๕๕๙ ราย	๓,๖๕๖ ราย	๓,๘๐๘ ราp	เพิ่มขึ้น ๑๕๒ ราย

(ที่มา : ไทยรัฐ)

การสืบเสาะและช่วยกันรักษาประเพณีตรุษสงกรานต์นี้ไว้ ก็เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ตระหนัก ปรับปรน และสืบทอดสิ่งเหล่านี้ไว้ให้เหมาะสม ตามกาลสมัย อย่างมีสาระ นำพาประเพณีไปอย่างมีสติ โดยแยกส่วนต่อเนื่อง และสอดคล้องต้องตามคติที่มา ลดส่วนที่หุ้มห่อและส่วนที่เป็นไปในทางเสื่อมให้ออกจากกัน หรือหากจะเน้นหนักไปเพื่อการท่องเที่ยวและการเศรษฐกิจมากจนเกินกว่าศักยภาพที่จะรองรับได้ โดยมิได้คำนึงถึงประโยชน์สุดท้าย ไม่มีการพัฒนา สักระยะหนึ่งจะด้อยคุณค่า และลดความสำคัญลง ประเพณีตรุษสงกรานต์ในชีวิตวิถีใหม่หรือในวันข้างหน้าคงผกผันไปมากยิ่งกว่านี้